

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2015–2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Nikol Fíková

**Aktivizační metody jako součást práce pedagogického
pracovníka v oblasti vzdělávání**

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Ivana Shánilová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2015-2016

BACHELOR THESIS

Nikol Fíková

**Activation methods as an element of the work of
pedagogical staff in education**

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Ivana Shánilová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Nikol Fiková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Ivana Shánilová, Ph.D.
za pomoc a odborné vedení této práce a také věcné a užitečné rady, vstřícnost a ochotu
ujmout se vedení mojí práce.

Anotace

Bakalářská práce ve své teoretické části pojednává o dalším vzdělávání a dalším vzdělávání pedagogických pracovníků. Rozebírá volný čas a jeho funkce. Dále se zabývá organizací Domu dětí a mládeže, náplně činností jeho pracovníků a především lektorů, požadavky na jejich práci a vzdělání a využití aktivizačních metod při práci pedagoga a lektora. Praktická část se zabývá aplikací jednodenního programu pro dětský kolektiv za pomoci aktivizačních metod a následným zhodnocením dětí i pedagogem.

Klíčová slova

Aktivizační metody, další vzdělávání, Dům dětí a mládeže, lektor, motivace, pedagog, program, projekt, reflexe, Středisko volného času, volný čas.

Annotation

The bachelor thesis work in its theoretical part discusses the adult education of pedagogical staff. It discusses the free-time and its purposes. Further is concerned with organisation of home of children and youth, the scope of its activities and its personnel especially the lecturers, the requirements of their employment and education and the usage of activational methods at the work of teachers and lecturers. The practical part is concerned with application of diurnal program for collective of children with the help of activational methods and its subsequent evaluation by children and the teacher.

Keywords

Activational methods, adult education, free-time, Home of children and youth, lecturer, Leisure Centre, motivation, teacher, pedagogue, programme, project, reflection.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH.....	10
1.1 Andragogika – předmět a teorie.....	10
1.2 Dospělý ve vzdělávání.....	11
1.2.1 Odlišnost dospělého účastníka z hlediska výchovy a vzdělávání	12
1.3 Systém vzdělávání dospělých	13
1.4 Metody ve vzdělávání dospělých.....	13
2 AKTIVIZUJÍCÍ DIDAKTICKÉ METODY	15
2.1 Základní rozdělení aktivizujících metod.....	15
2.2 Zážitková pedagogika.....	16
2.3 Motivace	17
3 LEKTOR	20
3.1 Prostředí, zásady a principy pro práci lektora	21
3.2 Osobnost lektora	22
3.3 Požadavky na lektora	23
3.4 Příprava lektora na praktický průběh ve výuce	25
4 VOLNÝ ČAS	26
4.1 Výchova ve volném čase	27
4.2 Středisko volného času	30
4.3 Vychovatel a pedagog volného času.....	31
PRAKTICKÁ ČÁST	37
5 METODOLOGIE	37
6 PROJEKT - PRÁZDNINY S HUDBOU	39
6.1 Harmonogram projektu.....	40
6.2 Popis částí projektu.....	41
7 ZHODNOCENÍ PROJEKTU	48
7.1 Zhodnocení projektu pedagogem volného času.....	48
7.2 Zhodnocení projektu dětmi	50
7.3 Sebereflexe	52

ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	54
SEZNAM ZKRATEK	56
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	57

ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem si vybrala, protože je mi velmi blízké. Mám zkušenosti z minulých let, kdy jsem se účastnila mnoha táborů, programů a jako lektorka vyučuji flétnu ve středisku volného času. Za tuto dobu jsem nasbírala zkušenosti, poznatky a dovednosti, které dále využívám ve své praxi. Dále se také neustále vzdělávám a snažím se získávat další a nové poznatky pro svoji práci s dětmi, tak se svými spolupracovníky.

Cílem mojí práce je analýza oblasti dalšího vzdělávání, osobnosti lektora a vypracování programu pro děti s aktivizujícími metodami a jeho aplikací na dětskou skupinu. Bude provedeno hodnocení s vedoucím pedagogem, svojí sebereflexí a krátkou reflexí s dětmi. V praktické části svojí práce se opírám o informace a poznatky z teoretické části práce, která se věnuje dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků, požadavky na jejich vzdělání a další vzdělávání. Dále také o volný čas a jeho funkce a organizace Dům dětí a mládeže, Střediska volného času. Také naplní práce pedagogických pracovníků, lektorů a hlavně také metodami, které jsou pro jejich práci nezbytné.

Praktická část se bude skládat z programu, který bude rozpracovaný na určité bloky aktivit a bude aplikován na dětskou skupinu o pololetních prázdninách, program bude zaměřený na určitou skupinu dětí a bude laděný v rytmu hudby a prohloubení teorie do praxe u dětí. Po každém bloku bude následná reflexe dětí na určitou aktivitu, aby bylo vidět, jak děti na určité aktivity reagují. Potom následný program zhodnotí pedagog ve strukturovaném rozhovoru

a děti v krátkém dotazníku na tři jednoduché otázky. Přidám i též svojí reflexi na průběh a naplnění cílů programu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

Za vznikem vzdělávání dospělých stojí především společenské a historické změny společnosti. Názory a jeho význam v různých dobách či společenských podmínkách se měnily. Největší potřeby učení vždy vznikaly v dobách největších změn. Vzdělávání dospělých má různé kořeny, ale v 19. století se prakticky ujalo ve všech zemích. V současné době se vzdělávání dospělých stalo pro některé nutností či účelem.

Účely pro další vzdělávání:

- Získání vzdělání podle svých potřeb nebo i dodělání, doplnění vzdělání, které jsme v určité době svého života nezískali (úplné střední nebo vysokoškolské vzdělání).
- Získání nebo zvýšení kvalifikace.
- Rozvoj schopností pro různé sociální role.
- Individuální rozvoj v oblasti kultury, všeobecné znalosti, hodnotného trávení volného času.
- Sociální péče, zdravotní výchova, prevence.
- V některých společnostech také rozvoj sociálního citění, výchova k občanství.

Vzděláváním dospělých se zabývá věda Andragogika: „*Andragogika je věda o výchově a vzdělávání dospělých, o péči o dospělé, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace. Tato věda řeší personalizaci, enkulturaci a kulturaci dospělé populace.*” (BERTL, 2014, str. 6).

Důvodem vzniku Andragogiky byla poptávka z oblasti vzdělávání dospělých po nových druzích znalostí a kvalifikací. Andragogika má určitá specifika, hlavně v oblasti svého mnohooborového základu a silnému vztahu k praxi.

1.1 Andragogika – předmět a teorie

Předmětem andragogiky je učící se dospělý ve všech svých souvislostech. Učením dospělých s jeho změnami a jeho nároky se andragogika zabývá ve čtyřech rovinách:

- Hledisko makrosociálního vývoje se zaměřuje na sociální, kulturní, politické, ekonomické a technologické struktury a změny pro vzdělávání a učení dospělých. Především se jedná o otázky ekonomické a společenské funkce vzdělávání dospělých, vývoj kvalifikační struktury, nástroj pro řešení společenských krizí jako je třeba nezaměstnanost atd.
- Z hlediska institucionálního a organizačního vzdělávání dospělých. Jedná se o organizační struktury, různé možnosti realizace andragogických cílů v různých organizacích.
- Analýza procesů organizovaného učení. Dále také vztahy mezi jednotlivými druhy učení, afektivní × kognitivní, skupinové × individuální, intencionální × zkušenostní.
- Individuální úroveň, jedná se především o možnosti plánovat vlastní vzdělávací cestu, vztahy k různým životním problémům (BENEŠ, 2008, stránky 19-36).

1.2 Dospělý ve vzdělávání

Pohled andragogiky na dospělého člověka je takový, že andragogika považuje za dospělého člověka toho, který skončil školní přípravu a vstoupil na trh práce, ať už člověk dokončil základní nebo vysokoškolské vzdělání. Klientem andragogiky může být též člověk, který se kvůli vývoji trhu práce stal nezaměstnatelným, jeho kvalifikace je pro současnou dobu nepotřebná, nízká anebo nevyhovující.

Dospělý účastník je člověk:

- Sociálně zralý: ekonomicky nezávislý na své rodině a je schopen si obstarat legálním způsobem prostředky pro svoje živobytí.
- Citově zralý: je ten člověk, který je schopen se odpoutat od své primární rodiny a vytvářet nové partnerské a přátelské vztahy.
- Biologicky zralý: člověk, je ten, který je schopný stvořit potomka, smysluplně se o něj starat po všech stránkách (fyzické, duševní a citové).
- Sociologicky zralý: dokáže uspokojovat své společenské potřeby. Schopen přátelství, partnerství, není škodlivý pro společnost, dokáže ji respektovat.
- Mentálně zralý: je typ zralosti, kdy si člověk naprosto uvědomuje své jednání a odpovědnost (BERTL, 2014, stránky 7-8).

1.2.1 Odlišnost dospělého účastníka z hlediska výchovy a vzdělávání

Od vzdělávání mládeže se především dospělý člověk liší:

1. Věkem, dosaženou úrovní vzdělání, druhem profese, pracovními a životními zkušenostmi, dovednostmi, schopnostmi a vlastnostmi.
2. Různé motivy ke studiu, zájmy, postoje, vzdělávacími potřebami.
3. Odlišnost v rozvoji poznávacích zájmů.
4. Zdravotním stavem.
5. Množstvím volného času.

U vzdělávání dospělých musíme především respektovat:

- Vzdělávací deficit starších.
- Kritické a diferencované přijímání poznatků.
- Potřeba uplatnění při studiu získaných a pracovních zkušeností.
- Aktivní a dobrovolný vztah na základě zralé životní orientace. Reálně plánovat, definovat a realizovat své potřeby, tužby a přání.
- Zvýšený význam, samostatného myšlení, jednání spojený zejména sebezhodnocováním.
- Rozdíly z hlediska pozornosti jsou závislé na dosaženém vzdělání, dalších učebních aktivitách a intelektuálním rozvoji jedince.
- Rozdíly v pružnosti myšlení.
- Zvyšování úrovně praktického myšlení v průběhu věku.
- Rovnoměrný vývoj a vzestup logického myšlení.
- Zvláštnosti v oblasti paměti (od 26 let začíná převládat paměť krátkodobá a dočasná paměť).
- Snižování rozvoje paměťových schopností od určitého věku.
- Rozdíly v odolnosti a stabilitě vnímání, která je věkem také proměnná.
- Možná nejistota v reprodukci naučeného z hlediska věku, nadřízeného či podřízeného vztahu k někomu.
- Skutečnosti, které ovlivňují studijní obtíže (málo času, rodina, neschopnost organizovat správně svůj čas a podmínky k učení (BARTÁK, 2003, stránky 17-18).

1.3 Systém vzdělávání dospělých

V základní úrovni můžeme, vzdělávání dospělých rozdělit na:

1. Formální.
2. Další.
3. Seniorů.

Další vzdělávání dospělých můžeme dělit na:

1. Občanské.
2. Další profesní.
3. Zájmové.

Další profesní vzdělávání můžeme dělit:

1. Kvalifikační.
2. Rekvalifikační.
3. Normativní (ŠERÁK, 2009, str. 20).

1.4 Metody ve vzdělávání dospělých

Člení se nejružnějším způsobem, s ohledem na zaměření, výstavbu učebního procesu, zaměření výchovného působení. Využití vyučovacích prostředků, popřípadě fáze vyučovacího procesu.

Podle převahy výchovného působení rozlišujeme:

- Rozumového působení,
- citové působení,
- formování dovedností a návyků,
- ovlivňování osobností přirozenou autoritou,
- sociální ovlivňování, (většinou ovlivněno týmem, v týmu pro tým),
- ovlivnění životními procesy.

Dále můžeme rozdělit fáze výchovy a vzdělávání dospělých o metody zaměřené především na: motivaci, vytváření vědomostí, dovedností a návyků, tvorbu systémů hodnot

a postojů, kontrolu výsledků a zpětné vazby. Většina těchto metod se uplatňuje ve vzájemných vazbách, ale většinou s důležitostí nebo s důrazem na některou z nich.

Rozdělení metod podle vyučovacích prostředků:

- Aktivní metody verbální,
- konfliktní metody,
- aktivní metody situační,
- kreativní metody,
- metody s podílem fyzické manipulace,
- metody s převážným podílem řízení,
- metody zprostředkované,
- autodidaxe,
- kombinované metody (BARTÁK, 2003, stránky 37-39).

2 AKTIVIZUJÍCÍ DIDAKTICKÉ METODY

Aktivizující metody neznamenaají, že půjde zejména o metody jiné. Pokud bude didaktická metoda udržovat aktivitu žáka, plní tím svojí aktivační funkci, to ovšem závisí na mnoha okolnostech. Můžeme říct, že každá didaktická metoda, pokud je správně použita, ve vhodný čas, přispívá svým působením k aktivizační činnosti žáků. Platí to i třeba o metodách monologických, které za určitých podmínek mohou účinně aktivizovat a proto bychom je neměly vyřadit.

„Podstatou aktivizujících metod je plánovat, organizovat a řadit výuku tak, aby k plnění výchovně vzdělávacích cílů docházelo převážně prostřednictvím vlastní poznávací činnosti žáků. Hlavním rysem této činnosti je myšlenkové zpracování informací (učiva), zacílené na řešení problému formulovaného zpravidla učitelem.“ (HORÁK, 1991, str. 52)

Aktivizujících metod je značný počet druhů, vždy se musíme zamyslet, za jakým účelem, řešením a v jaké formě je chceme použít, formy většinou závisejí na povaze problémů a záměrech učitele.

2.1 Základní rozdělení aktivizujících metod

Aktivizační metody lze rozčlenit na 4 základní skupiny:

1. Diskusní metody:

- Slouží nám jako prostředek poznání a osvojení nového učiva.
- K řešení problémových situací.
- Mají specifické rysy, liší se od dialogu učitel×žák.
- Diskuze ve skupinách je důležitá součást aktivizujících metod.

2. Situační metody:

- Slouží k řešení problémových modelových situací.
- Klade důraz na utváření a rozvoj dovedností, dosažené výsledky interpretování s návazností na cíl a tím se utváří propojení mezi situací a teorií.
- Metody vychází z reálných situací, které je v praxi nutné řešit.
- Do situačních metod spadají metody případové, řešení problémových příkladů, incidentů a konfliktních situací.

- Hlavním rysem těchto metod je málo informací, rozhodování v riziku, více řešení, působení sociálních vztahů.

3. Inscenační metody:

- Hraní ve zvolených rolích nebo přidělených.
- Cíl je v ovlivnění postojů a adaptace při sociálních interakcích.
- Důležité je vždy ztvárnit podobu reálné situace.
- Tato metoda se uplatňuje nejvíce v oborech, kde je potřeba jednat s lidmi.
- Jedna z nejlepších metod pro sociální výcvik.

4. Hry:

- Didaktické hry řadíme do aktivizujících metod především pro plnou seberealizaci žáků.
- Jakákoli hra nebo soutěž může být postavena do problémů, jen je potřeba dodržovat určité podmínky a pravidla.

Aktivizující metody zvyšují účinnost učení u žáka, tím že dokáží měnit jeho postoj k učivu. Velmi důležité je, že žáci hotové poznatky reprodukují do praxe a poznávají je ve skutečnosti. Dále také nesmíme zapomínat volit vhodnou komunikaci a formy, ve kterých budeme metody aplikovat a tak i třeba správné sestavení skupin, pokud volíme skupinové formy (HORÁK, 1991, stránky 11,52-55).

2.2 Zážitková pedagogika

Po světě vzniklo několik pedagogických koncepcí zážitkové pedagogiky. Nejčastěji se mezi tyto koncepty počítají: německý koncept, britský, americký, severský a český. Český koncept se vyvíjel samostatně a specificky, za zvláštních podmínek a ve zvláštní době. Tím, ale vzniknul velmi originální koncept, který vychází z kořenů české výchovy a přírodní tradice. Je to kombinace pedagogické koncepce a snahy, která položila základ pro zážitkovou pedagogiku v českém konceptu.

„Česká zážitková pedagogika zdůrazňuje především slova prožitek, zážitek, zkušenost; ty jsou vyvolávány v procesu dramaturgie, tedy v cíleně plánovaných a uváděných situacích, kde se nejčastěji jako prostředek používají různé podoby fenoménu hry.“ (HANUŠ & CHYTILOVÁ, 2009, str. 12)

Důležité je u českého konceptu zážitkové pedagogiky dosáhnout, co nejlepšího rozvoje potenciálu jedince a skupiny. Po celou dobu se klade velký důraz na evaluaci a tím je právě český koncept jedinečný. A také zaměřením na osobnost jako takovou a ne jen na její dovednosti, znalosti a vědomosti, ale především na rozvoj osobnosti po všech stránkách v její struktuře.

Česká koncepce především zdůrazňuje v zážitkové pedagogice prožitek, který má své nenahraditelné znaky:

- Jedinečnost znamená, že každý prožitek je jiný a tím způsoben jedinečný a nezaměnitelný s jiným prožitkem.
- Nenahraditelnost prožitku spočívá v tom, že žádný okamžik nemůžeme prožít stejně, vždy se odehrává v jinou dobu, jinak dlouho, na jiném místě.
- Individualita prožitku je dána tím, že každý máme jiné prožívání a jinak chápeme situace a jinak je prožíváme. A to především na základě dřívější zkušenosti a rozvinutých složek osobnosti.
- Nepřenositelnost spočívá v tom, že zážitek je pro každého individuální a nelze jej přenést nebo stejně zprostředkovat jiné osobě ani za pomoci barvitého vyprávění a popisu. Nikdy nemůžeme přenést pocit účastníka, ani jak se v dané hře, či situaci cítil.
- Komplexnost prožitku, je zejména v tom, že jsou zapojeny všechny složky, jak psychická, tělesná a emocionální stránka člověka a to dodává prožitku jeho komplexnost.

Prožitek je v zážitkové pedagogice systém, který působí na celého člověka i na jeho emocionální složky.

2.3 Motivace

Velmi důležitá část lidské osobnosti z pedagogického pohledu je právě motivace. V zážitkové pedagogice hraje motivace významnou roli. Slovo motivace je odvozeno z latiny a znamená přeneseně hybné síly našeho chování a jednání. Z čehož vyplývá, že motivace je naší hybnou silou chování. Motivace ovlivňuje naše rozhodování v různých situacích volby. Aktivuje náš proces zkoumání a usměrňuje vnitřní procesy, které řídí, udržují a aktivují naše chování.

Na schopnosti jedince být vůbec motivován se podílejí dvě složky motivace:

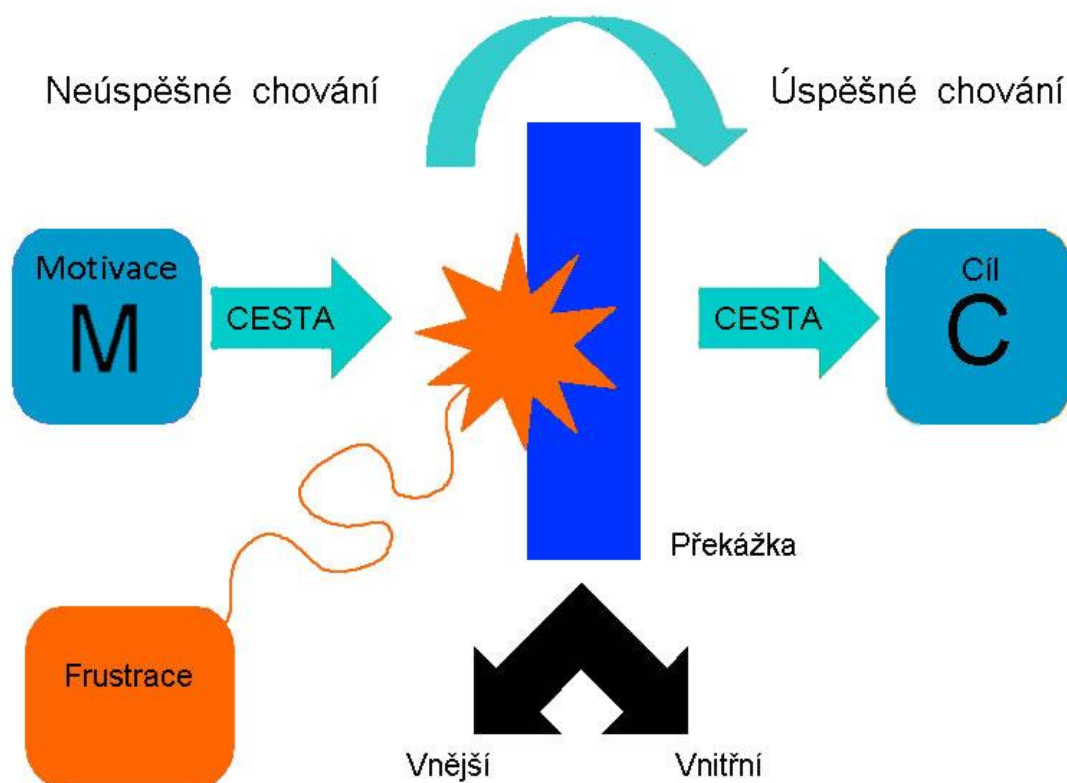
- 1) Molekulární motivace je dána našim biologickým vybavením v oblasti genetické informace dědičnosti (například hladina testosteronu, kortizolu atd.). Tyto aspekty určují motivovatelnost jedince a to, na kolik je motivovatelný.
- 2) Molární motivace je dána zvenčí, jak je člověk schopný motivovat své svěřence. Důležité je vázat motivaci molární na prostředí a situaci. Molární motivaci můžeme dále rozdělit na zevní a niterní. Zevní vyvolávají jiní lidé v nás. Niterní je vyvolávána činy, které spouštíme a vyvoláváme sami. Niterní je vždy účinnější a silnější než motivace zevní.

Každé naše chování či jednání má nějaký účel. Motivace a naše potřeby korigují naše jednání a dodávají mu impuls a energii. Motivace je našim hnacím motorem kupředu nebo za nějakým cílem. Abychom si zvolili nějaký cíl, působí na nás různé motivy vždy více najednou, ale někdy může stačit jen jeden motiv, který se stane tím hlavním a ten vede k zaměření a výběru. Pokud jsme motivem natolik uchváteni, jeho zvnitřněním a zpracováním dochází touha a potřeba „chci“ (niterní motivace). Tím jsme si vytyčili cíl a nastává druhá fáze cesta k cíli, kdy promýšlíme postupy, cestu, analyzujeme všechny potřeby k jeho dosažení. Tento proces můžeme nazvat: „cesta od motivace k cíli“. Cesta k cíli nemusí být snadná, ani jednoduchá, ale pokud je motiv trvalý a my uděláme všechny kroky pro naplnění cíle. Cíl naplníme. Cesta se uzavře a dostaví se vnitřní uspokojení (štěstí, radost). Vždy, když člověk dosáhne svého cíle, vylepšuje své sebehodnocení a pojetí. Čím těžší a náročnější je cesta k cíli, tím silnější a cennější je pocit radosti a uspokojení.

Graf 1: Model motivace. Upraveno (Hanuš, et. al.; Zážitkově pedagogické učení, Praha: Grada, 2009, strana 65).

Některé pokusy o dosahování vytouženého cíle jsou těžší, než jsme čekali. Postup k cíli je vždy o to těžší a náročnější. Podle velikosti překážky. Překážku však mohou ovlivňovat dva faktory: vnější a vnitřní. Vnější faktory jsou všechno to, co nás obklopuje je to naše prostředí, povětrnostní podmínky, které mohou ovlivnit naši cestu k cíli. Vnitřní faktory se vážou na osobu daného člověka, který putuje, neboli dosahuje svoji cestu k cíli. Vnitřní faktory mohou být především obavy, úzkost, malé sebevědomí, obava ze selhání. Překážka na cestě k cíli se zvětšuje mírou působení vnějších a vnitřních faktorů. Čím větší je naše překážka na cestě, tím více ubývají naše energetické zásoby. Na grafu jsou znázorněny dvě cesty. Cesta úspěchu a neúspěchu. V cestě neúspěchu převážila míra velikosti překážky, ať už vnitřní nebo vnější. Při takovýchto situacích dochází k pocitu frustrace, snížení sebevědomí, pocitu neúspěchu a méněcennosti. Druhá část modelu znázorňuje cestu, kdy jedinec aktivuje všechny svoje síly a jeho jednání k cíli je úspěšné. Jedinec překážky překonává především svojí vůlí a vytrvalostí. Důležité je především zaměření na cíl, zvýšení svého energetického potenciálu a vůle. Dále také koncentrací na cíl se zvyšuje snazší překonatelnost překážky (HANUŠ & CHYTILOVÁ, 2009, stránky 11-67).

Graf 2: Úspěšné/neúspěšné jednání při dosahování cíle. Upraveno (Hanuš, et. al.; Zážitkově pedagogické učení, Praha: Grada, 2009, strana 66).

3 LEKTOR

Lektora můžeme chápat ze dvou pohledů neboli dvou rolí:

1. Odborníka, který uskutečňuje vzdělávání v určité sféře k získání nových znalostí.
2. Někdy můžeme brát lektora jako trenéra, který vede trénink k získání dovedností (BARTÁK, 2003, str. 131).

Pedagogický slovník označuje lektora:

„1 Pedagogický pracovní zejm. vysoké školy, vyučující např. cizí jazyk. 2 Odborník realizující různé formy vzdělávání dospělých.“ (PRŮCHA & et.al., 2009, str. 142)

Vzdělávání dospělých nahlíží na lektora jako vzdělavatele dospělých, lektor musí být schopen stanovit andragogický cíl ve vzdělávacím obsahu a za lektora označuje:

- Andragoga,
- edukátora,
- instruktora (výuka praktických činností),
- moderátora (nestranná osoba při řešení problémů),
- tutora (podpora účastníků distančního vzdělání),
- trenéra,
- kauče (rozvoj osobních kvalit vzdělávaného),
- mentora (pomáhá při adaptaci a zaškolení), (BERTL, 2014, stránky 41-42).

Charakteristika kompetencí lektora:

- Odborná připravenost.
- Praxe.
- Zkušenosti.
- Pedagogické schopnosti a dovednosti.
- Schopnost komunikovat a veřejně vystupovat.
- Řídit interaktivní vzdělávací formy.
- Metodická znalost.
- Přizpůsobivost a otevřenost.

- Zejména také pozitivní přístup, aktivita, iniciativa a kolegiálnita.

Důležitý je dále soubor osobnostních kvalit například:

- Analytické schopnosti (umět věci rozebrat, rozdělit, rozlišit, přiřadit).
- Logické myšlení (přemýšlet v logických krocích).

3.1 Prostředí, zásady a principy pro práci lektora

Prostředí, ve kterém se lektor pohybuje, můžeme vymežit takto:

1) Určující proměnné jsou dány zvenčí něčí potřebou, neurčuje je lektor.

- a) Cíle, cílové struktury.
- b) Funkce.
- c) Požadované efekty.

Důležitá je pro cíl dosažitelnost, je potřeba ji skutečně dosáhnout (objektivní a subjektivní potřeby účastníka).

Stanovený cíl by měl být:

- Objektivně hodnotný, potřebný a konkrétní,
- subjektivně žádoucí a přitažlivý.

2) Určené proměnné didaktické nástroje, prostředky řízení a regulace.

- a) Metody.
- b) Pomůcky.
- c) Formy vzdělávání a výchovy.

Principy, zásady a metody jsou nehmotným nástrojem lektora při řízení a regulaci vzdělávacího procesu. Pomůcky naopak hmotným nástrojem. Formy výrazem organizace vzdělání.

K získání poznatků ve vzdělávacím procesu využíváme didaktických principů, které umožňují, tak regulovat a také usměrňovat vzdělávání.

3) Střední proměnné ovlivňují volbu již zmíněných metod, pomůcek, forem ve vztahu k cílům funkcím a požadovaným efektům. Při řízení vzdělávací akce přiřazováním závislých proměnných k nezávislým proměnným. Zpracování vzdělávacího obsahu do učiva (BARTÁK, 2003, stránky 25-37,129).

3.2 Osobnost lektora

Osobnost lektora ovlivňují, při jeho práci i různé faktory, které můžeme rozdělit do tří částí.

1) Tělesná stránka: lektorovu osobnost a především účastníky vzdělávání ovlivňuje jeho tělesný stav, ať momentální nebo trvalý. Zdravotní stav by určitě neměl ovlivňovat lektorovu práci, ale je to limitující prvek. Stejně, tak věk lektora. Lektor, o kterého se pokouší chřipka nebo ho bolí hlava, nebude zrovna nakloněný na vtipy a tento stav může ovlivňovat jeho náladu, i když by to tak být nemělo, ale je důležité mít na paměti, že v podobném stavu mohou být i někteří účastníci. Proto je důležitý vzájemný respekt a tolerance.

2) Psychická stránka: zahrnuje individuální zvláštnosti psychických procesů, tak psychických stavů a vlastností. Důležitým psychickým procesem pro lektora je paměť, jak krátkodobá i dlouhodobá, ovlivňuje délku přípravy, opakování látky, inovovat staré poznatky a také schopnost se dále sebevzdělávat. V neposlední řadě může hrát paměť roli v zapamatování jmen a obličejů účastníků vzdělávání. Psychické stavy mohou taky značně působit na lektora, podléhá určitému stresu a náladám, ale účastník by to na lektorovi a kvalitě látky neměl nikdy poznat. Dále pak temperamentové, zájmy, záliby, dovednosti, vědomosti a postoje. Všechny tyto vlastnosti ovlivňují lektora při jeho výkonu i přípravě a stejně tak, svojí stránkou jsou ovlivněni i účastníci.

3) Sociální vztahy a prostředí: ovlivňují, jak lektora, tak i účastníky. Každý přicházíme z jiného prostředí a zaujímáme jiné postoje a máme různý hodnotový systém, či způsob komunikace s lidmi ve svém okolí. Proto každý z účastníků může mít i rozdílný přístup a potřeby.

Typ osobnosti lektora:

Každý člověk je jiný a odlišný. Přesto podle určitých znaků může lektory rozdělit do následujících kategorií. Určitě nemůže lektory přímo škatulkovat, ale přiblížit spíše, do které kategorie má blíž nebo ke které více inklinuje.

- Lektor teoretik: má výborné odborné znalosti a většinou je účastníkům podává ve velkém rozsahu. Nevýhodou je, že občas špatně odhadne množství, které je ještě účastník možný vstřebat. Spíše je zastáncem pouček a hotových věcí. Málo vede účastníky k samostatné práci a samostatnému přemýšlení a využívá málo příkladu pro propojení teorie s praxí. (Jeho příklady s praxe mohou být někdy zastaralé, protože dnes už nemá dostatečný kontakt s praxí).
- Lektor praktik: nejvíce vychází ze svojí praxe. Tento typ lektora je velmi přínosný při instruktáži, nebo výcviku nějaké dovednosti, ale u teoretických částí mu chybí větší vědomostní základ. To se stává nevýhodou pro vedení účastníků k většímu náhledu a k malému propojení mezi jednotlivými jevy.
- Lektor ideál: spojuje pozitivní rysy obou předchozích typů. Je dostatečně teoreticky a praktický zkušený. Dovede správně teorii aplikovat v praxi. A v praktických zkušenostech vytyčovat teoretické základy. Jeho podání je pro účastníky přiměřené.

3.3 Požadavky na lektora

Požadavky na lektora jsou hned v několika oblastech. Důležitý požadavek je na jeho osobnostní vlastnosti, vědomostní a dovednosti. Dále taky odbornost v daném oboru a v neposlední řadě didaktické dovednosti.

1) Osobnostní vlastnosti:

- Zodpovědnost lektora, dodržování slíbených věcí a termínů, včasné příchody.
- Spravedlivé hodnocení účastníků.
- Tolerance, jak názorová ve smyslu přijmout jiný názor a vést třeba diskusi. Tak tolerance ve smyslu pochopení potřeb účastníků a jejich problémů.

- Důslednost ve stanovených pravidlech, závazků a to ze strany účastníků i lektora. Dále také v dodržení vzdělávacího cíle.
- Sebeovládání a vyrovnanost, důležité je nenechat se vyvést z míry při různých dotazech, nečekaných situacích nebo nevhodným chování účastníků.
- Pozitivní postoj a elán do života, netvářit se před účastníky zklamaně, otráveně, vždy na všem hledat i pozitivní stránky.
- Dále se vzdělávat ve svém oboru a lektorských dovednostech.

2) Obecné vědomosti a dovednosti:

- Mít vědomosti a dovednosti z obecné pedagogiky a specializovaných disciplín, které ke svému působení lektor potřebuje.
- Dále vědomosti a dovednosti z dalších věd. Zejména z psychologie (psychologie osobnosti, sociální psychologie, pedagogická psychologie).
- Informace a vědomosti o činnosti instituce, organizace nebo sdružení, kde lektor vykonává svoji činnost.
- Sociální dovednosti (umět jednat s lidmi, správně komunikovat, motivovat a umět si vybudovat pravidla a autoritu).

3) Odborné dovednosti:

- Dostatečné vědomosti a rozsah v oboru, ve kterém lektor působí.
- Zkušenosti ze svého oboru umět aplikovat a sdělovat účastníkům.
- Potřebné dovednosti a schopnosti pro vykonávání práce v tomhle oboru.
- Kreativně využívat své dovednosti a vědomosti.
- Přenášet teorii do praxe a naopak.
- Aktualizovat svojí odbornost a dále jí prohlubovat.
- Efektivně pracovat s informacemi.
- Správně předávat své vědomosti účastníkům.

4) Didaktické dovednosti:

- Umět zvládat etapy výuky.
- Umět naplánovat vzdělávací proces (řízení, organizace, spolupráce).

- Umět stanovit obecný cíl a dílčí cíle adekvátně na určitou skupinu za určitých podmínek, obsahu, složení účastníků, prostředí.
- Využívat ve výuce prostředky, jak hmotné, tak nehmotné.
- Držet se didaktických zásad.

3.4 Příprava lektora na praktický průběh ve výuce

Pokud známe zadání přípravy (téma, obsah, časové rozpětí), zvolíme většinou následující postup. Důležité je vše správně zorganizovat.

- Podle zadání určíme cíl.
- Stanovíme dílčí cíle.
- Z cílů odvodíme obsah.
- Dále je důležité seznámení s problematikou, jak v literatuře, na internetu, ve svých poznámkách a zopakujeme si látku, ve které už nemáme, tak velkou jistotu.
- Zjistit s jakou skupinou budeme pracovat.
- Vytvoříme hrubou kostru výuky: dbáme na správný postup osvojení si dané látky (dbáme na didaktické zásady). K jednotlivým dílčím cílům stanovíme obsah. Promyslíme zároveň metody a didaktické pomůcky. Promyslíme časovou dotaci k dané části obsahu (neopomeneme na časovou rezervu a přestávky). Určit si stěžejní priority pro zvládnutí látky, kdyby nezbývala časová dotace, tak abychom věděli, co vynechat nebo přesunout na jindy. Popřípadě nechat na samostudium.
- Připravené učivo. Zaznamenáme pro svoje použití do určitých bodů i s časovou dotací a nezbytnými body informací, které potřebujeme zaznamenat pro naše použití. Záznam můžeme zpracovat bodově nebo do tabulky (JÍRA & et.al., 2004, stránky 71-78).

4 VOLNÝ ČAS

Volný čas můžeme chápat jako dobu, po době pracovní nebo polopracovní. Je to doba, která nám zbývá, a můžeme si v ní vybrat, co chceme dělat, činnosti a aktivity v této době děláme dobrovolně, přinášejí nám radost, uspokojení a uvolnění.

Volný čas: „*Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku). Na výchovu a vzdělávání ve volném čase je zaměřena pedagogika volného času.*” (PRŮCHA & et.al., 2009, str. 341)

Do volného času spadají činnosti jako odpočinek, zábava, zájmová činnost, rekreace, zájmové vzdělávání, dobrovolné a prospěšné činnosti, ale i časové ztráty, které vznikají při těchto činnostech. U dětí a mládeže se do volného času nepočítá učení, ani příprava na školu, pedagogické ovlivňování jejich volného času je žádoucí. Do volného času nespadá sebeobsluha péče o zevnějšek a svoje věci, povinnosti spojené s provozem domácnosti, ani zabezpečování biologických potřeb.

Faktory ovlivňující volný čas:

- **Věk:** především v množství času a typu trávení volného času nás věk ovlivňuje. Různé představy trávení volného času můžeme pozorovat v mezigeneračních rozdílech.
- **Pohlaví:** většina žen se na rozdíl od mužů soustředí své zájmy spíše na rodinu, domácnost, častěji vyhledávají kulturní vyžití. Více vyhledávají emoční aktivity. Zatímco muži převažují hlavně ve sportu a to zejména v kolektivním a také v individuálních zájmech (sběratelství).
- **Sociální skupina:** každá skupina, do které vstoupíme má svůj určitý systém hodnot a norem, které samozřejmě ovlivňují trávení volného času v nich. Největší vliv má rodina, která své členy vede a usměrňuje v trávení volného času a určuje způsob trávení času, který je hodnotný a žádoucí.
- **Bydliště:** tento faktor je značnou mírou ovlivněn vlivem sociálních a demografických změn, i když se rozdíly postupem času snižují, přesto rozdělení na město a venkov přetrvává. Obecně můžeme říct, že lidé ve městech považují svůj volný čas za vysokou hodnotu. Na vesnici často chápou volný čas, jako

zbytečnou zahálku a promarněný čas, kdy by se mohli věnovat něčemu praktickému.

- **Profese:** většinou naše aktivita nebo neaktivita v práci potom odráží způsob trávení volného času. Člověk, který dělá fyzicky náročnou práci, se ve volném čase spíše věnuje odpočinku a relaxaci a naopak. Dále nás z hlediska povolání může ovlivnit postavení v naší profesi.
- **Vzdělání:** vzdělaní lidé více pracují na svém osobním rozvoji, často mají vyspělejší zájmy. Ale s vyšším vzděláním pak stoupá i náročnost práce a větší pracovní angažovanost a tím se krátí i doba volného času a nošením práce domů. Z hlediska vzdělání a lepší pracovní pozice se zvyšuje mzda i možnost investovat do kvality a způsobu trávení volného času (ŠERÁK, 2009, stránky 38-41).

4.1 Výchova ve volném čase

Výchovou ve volném čase se zabývá pedagogika volného času, je to jeden z oborů pedagogiky. Pedagogika sama je mladou vědou. Pedagogika volného času je velmi mladá své účinnosti nabývá až od druhé poloviny 20. století.

Vztah mezi výchovným procesem a volným časem můžeme vymezit:

- 1) **Výchova pro volný čas (k volnému času):** podstatou a cílem této oblasti je utváření, rozvíjení dovedností a kompetencí pro správné využití volného času.
- 2) **Výchova ve volném čase:** berou se hlavně v úvahu specifické podmínky pro výchovu. Je součástí výchovného působení, člověk o ní může svobodně rozhodovat.
- 3) **Výchova volným časem:** představuje aktivity ve volném čase. Zde je důležitý obsah a institucionální působení. Používání metod a forem, jako prostředek výchovy.

Další termín, který se často v poslední době používá, je výchova mimo vyučování. Tento pojem vystihuje dobře vše, co souvisí s výchovou dětí v období docházky do základních a středních škol, když těmto dětem skončí vyučování.

Výchovu mimo vyučování vymežeme:

- probíhá po povinném vyučování,
- převážně probíhá ve volném čase,
- mimo bezprostřední vlivy rodiny,
- zajištěna institucí

„Pojem výchova ve volném čase a výchova mimo vyučování jsou si blízké, v literatuře bývají používány i jako synonyma. Nejsou však totožné.“ (HÁJEK & et.al., 2008, str. 67)

- **Výchova ve volném čase:** je širší a to zejména v oblasti věku vychovávaných. Spadá do ní, jak výchova dětí a mládeže, tak i dospělých a seniorů.
- **Výchova mimo vyučování:** je širší zejména v obsahu činností. Kromě běžných aktivit ve volném čase. Zahrnuje u dětí oblast dětských povinností.

Pedagogické ovlivňování volného času je důležitou oblastí pro výchovné působení. Zejména je důležité u dětí a mládeže. Pomáhá formovat zájmy, správně využívat volný čas, uspokojovat lidské potřeby rozvíjet své specifické schopnosti a upevňovat správné morální vlastnosti. Způsob a náplň volného času má velký význam z hlediska duševní hygieny. Hodnotné a celoživotní zájmy mohou kladně ovlivnit budoucí vztahy dětí a mládeže. Jedním z úkolů je také rozvíjet potřeby celoživotního vzdělávání a hlavně v oblasti se zájmovou orientací člověka. Jedna z forem prevence patologických jevů.

Funkce výchovy mimo vyučování:

Jednotlivé organizace a instituce plní funkce podle svého zaměření v různé míře. Jedná se především o funkce: výchovně-vzdělávací, preventivní, zdravotní a sociální.

- 1) **Výchovně-vzdělávací funkce** rozvíjí schopnosti dětí a mládeže, usměrňuje, uspokojuje jejich zájmy a potřeby a formuje u nich žádoucí postoje a morální vlastnosti. Díky, kterým se motivují k žádoucímu využití volného času a rozvíjejí svoje poznávací procesy a to vede k celoživotnímu vzdělávání. Zájmy a činnosti jim přinášejí radost, uspokojení a příležitost k tomu se seberealizovat a hodnotit svoje úspěchy a neúspěchy. Tím, že získávají praktické zkušenosti a dovednosti vytvářejí si vlastní názor na život a na své budoucí plánování.

- 2) **Zdravotní funkce** se plní ve výchově mimo vyučování především tím, že přispívá k plnění a pomáhá vytvářet zdravý životní styl. Důležité je zařazení činností pohybových a střídání různých činností a aktivit. Právě pohyb je velmi důležitý kvůli dlouhému sezení ve škole. Dále se funkce zdravotní plní v dodržování hygieny. Instituce pro výchovu mimo vyučování přispívají ke zdravému duševnímu vývoji tím, že připravují pro děti podmětne a příjemné prostředí a kde mohou vykonávat a aktivně prožívat činnost, kterou mají rády a která je baví a naplňuje v prostředí, které je hygienicky nezávadné. Především je nezbytné dodržování pravidel a zásad při činnostech a jiných aktivitách a dbát na provozní pravidla instituce.

- 3) **Sociální funkce** se podílí na utváření nových sociálních vztahů mimo rodinu a školu. Sociální ovlivňování volného času je velmi důležité, hlavně z hlediska, když rodiče nemohou být s dětmi kvůli jiným nebo pracovním povinnostem a instituce pro výchovu mimo vyučování tím mají důležitou funkci. Dále je z hlediska institucí důležité vyrovnání rozdílů mezi dětmi, rozvíjení komunikačních dovedností, sociálních kompetencí a seznamování s pravidly chování.

- 4) **Preventivní funkce** slouží především jako prevence sociálně patologických jevů. Dobré je, aby prevence plnila ucelený systém, ne jen to, co je špatné a nemělo by se dělat, ale i to, co je dobré a člověk se dobrým člověkem nestane, že něco nedělá. Ale tím, že něco dobrého umí, má pozitivní vlastnosti. Důležité je v dítěti probudit jeho dobrý potenciál a s tím pracovat. Prevence by měla obsahovat jak složku rozvojovou i preventivní. Takzvaně měla by být multidimenzionální (PÁVKOVÁ, 2002, stránky 39-41).

4.2 Středisko volného času

Je to školské zařízení pro zájmové vzdělávání. Do středisek volného času spadají domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Střediska volného času, dále už jen SVC, jsou právní subjekty. Jsou to zařízení, která se specifikují na zájmové činnosti pod odborným pedagogickým dohledem. Pokud se specifikují jen na jednu zájmovou činnost, nazýváme je stanice zájmových činností. Služeb SVC mohou využívat děti, žáci studenti, pedagogové, rodiče s dětmi, senioři a další zájemci. Forma a činnosti zájmového vzdělávání jsou zakotveny ve vyhlášce o zájmovém vzdělávání. Některé činnosti v SVC jsou za úplatu, ale účastníci platí jen účastnický poplatek. Výši poplatku stanoví ředitel podle jeho finanční náročnosti.

- **Zájmová činnost příležitostná** není činnost průběžná, ale může probíhat v určitých cyklech. Akce mají většinou výchovně vzdělávací charakter anebo rekreační. Jsou to činnosti organizované pedagogickým pracovníkem, nebo je přímo pedagogický pracovník vede. Tyto činnosti jsou: výlety, exkurze, tematické akce, které se vážou k ročnímu období a svátkům, divadelní představení, soutěže, turnaje, přednášky a také příměstské tábory.
- **Zájmová činnost pravidelná** probíhá v zájmových útvarech, což jsou kroužky, soubory, kluby, oddíly a kurzy. Tyto činnosti jsou určeny k pravidelné docházce.
- **Táborová činnost** se provozuje v době dlouhého volna a o prázdninách a většinou mimo sídlo SVC. Je to organizovaná činnost, které se mohou účastnit děti, mládež a rodiče s dětmi. Tábor může být různě zaměřený. Některé bývají zaměřeny na rekreaci jiné na odborné soustředění určitého zájmového útvaru a tím završují svoji celoroční činnost.
- **Osvětová činnost** může probíhat formou seminářů, přednášek, školení, akcí, kurzů, vydáváním metodického materiálu a zpracováváním různých projektů a poskytováním různých informací, které přispívají k prevenci sociálně patologických jevů. Svoji pomoc v tomhle ohledu poskytují na požádání podle svých prostorových a personálních podmínek.
- **Individuální práce s účastníky** k rozvoji nadání se odehrává v několika formách. Vytváří specifické zájmové útvary pro talentované jedince. Individuálně pracuje s dětmi mimo zájmové útvary. Dále také individuální a skupinové konzultace pro odborné středoškolské činnosti (odborné soustředění, specializované spontánní aktivity).

- **Otevřené spontánní aktivity** jsou nepřímo ovlivňovány pedagogy a nabídka je využívána jak individuálně, tak skupinově účastníky, kteří nejsou organizováni, ale vybírají si spontánní aktivitu podle svého zájmu. Tyto činnosti spočívají ve volně přístupném hřišti, čítárně, sportovišti, herny, počítačové pracovny. Tyto činnosti nemají pevně stanovený začátek ani konec jen je omezena jejich provozní doba a jsou přístupny všem zájemcům. Pedagog při těchto činnostech zajišťuje bezpečnost a je rádcem pro účastníky jednotlivých činností a může je do aktivit aktivně motivovat. Spontánní aktivity mohou zajišťovat i SVČ na různých městských akcích či slavnostech, svými stánky s různými zájmovými aktivitami. Vyšší typ akcí pro spontánní činnosti je nabídka aktivit pro talentované děti a mládež s určitými zájmy a možnost zpřístupnit jim laboratoře, ateliéry a jiné odborné pracovny, kde mohou rozvíjet svůj talent pod vedením odborníků.
- **Organizace soutěží a vyhlášení přehlídek** vyhlášených nebo vyhlášených MŠMT ČR: je to velice specifická forma zájmového vzdělávání. Organizují z pověření zřizovatele nebo orgánu veřejné zprávy kola postupujících soutěží a přehlídek. Důležitý je hlavně podíl SVČ na propagaci, zabezpečení a zorganizování průběhu, vyhodnocení a zveřejnění výsledků a odborném zpracování (HÁJEK & et.al., 2008, stránky 142-144).

4.3 Vychovatel a pedagog volného času

Jsou pedagogičtí pracovníci, kteří vykonávají přímou výchovně-vzdělávací činnost.

- Pedagogové volného času pracují ve střediscích volného času, stanicích zájmových útvarů, domech dětí a mládeže a dále se uplatňují v zařízeních rekreačního typu, sociálního, osvětového a kulturního typu.
- Vychovatelé pracují ve školském zařízení, pro ústavní a ochrannou výchovu, v některých útvarech pro zájmové vzdělávání (školní klub nebo školní družina) a v zařízení pro sociální péči.

Každá z profesí má společné znaky, ale každá má určité své zvláštnosti.

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících vymezuje pedagoga volného času jako:

Podle §17

„(1) Pedagog volného času, který vykonává komplexní přímou pedagogickou činnost v zájmovém vzdělávání ve školách a školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd,

b) vysokoškolským vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného studijního programu než podle písmene a) a

- 1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo*
- 2. studiem pedagogiky,*

c) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání s pedagogickým zaměřením,

d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu než podle písmene c) a

- 1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo*
- 2. studiem pedagogiky,*

e) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání s pedagogickým zaměřením, nebo

f) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením jiného vzdělávacího programu středního vzdělávání než podle písmene e) a

- 1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo*
- 2. studiem pedagogiky.*

3) *Zaměstnanci, který je výkonným umělcem⁷⁾, výtvarným umělcem nebo který má odbornou kvalifikaci podle § 10 odst. 1 nebo § 21, může ředitel školy písemně uznat předpoklad odborné kvalifikace pedagoga volného času pro aktivity zájmového vzdělávání odpovídající uměleckému zaměření nebo odborné kvalifikaci zaměstnance za splněný, pokud týdenní pracovní doba tohoto zaměstnance u právnické osoby vykonávající činnost školy nepřesahuje polovinu stanovené týdenní pracovní doby a pokud tento zaměstnanec mimo pracovněprávní vztah k právnické osobě vykonávající činnost školy provádí umělecké výkony, vytváří umělecká díla nebo vykonává činnost, pro niž splňuje odbornou kvalifikaci podle § 10 odst. 1 nebo § 21. Uznání splnění předpokladu odborné kvalifikace platí pro účely tohoto zákona po dobu, po kterou zaměstnanec splňuje podmínky podle věty první.”* (MŠMT.[online].[cit. 2016-22-02].)

Pracovníci SVČ a domů dětí a mládeže

Pedagogičtí pracovníci SVČ a domů dětí a mládeže, (dále jen DDM), mají stanovenou míru výchovné činnosti. Jejich míra výchovné činnosti je stanovena vedením nejméně dvou zájmových útvarů. Přímá výchovná činnost ředitele je plněna vedením jednoho zájmového útvaru. Dále už jen většinou pedagogové zajišťují další výchovnou činnost přímou (příležitostné akce, tábory, soutěže a další). Na další činnosti DDM nebo SVČ se podílejí externí a dobrovolní pedagogové. Tito pracovníci musí uzavřít dohodu o pracovní činnosti nebo dohodu o provedení práce. Pro ředitele slouží jako poradní orgán pedagogická rada a interní pedagogové, externisté, zástupci rodičů a další aktivisté. Ke stěžejním dovednostem pedagogických pracovníků patří schopnost zorganizovat a připravit nabídku aktivit pro volný čas, dále znalost v oblasti metodiky a pedagogických zásad ohledně vedení zájmových činností. Jejich následná aplikace, dobré komunikační dovednosti pro získávání nových spolupracovníků. Různé akce a zájmové útvary vyžadují i ekonomické kalkulace ohledně jejich rozpočtů a nákladů a realizaci a přípravu, proto jsou vyžadovány znalosti v tomhle oboru. Důležitá je také práce s veřejností a externími spolupracovníky, kteří vedou zájmové útvary.

Zvláštnosti práce pedagogických pracovníků

Výchova ve volném čase je označována za výchovu neformální, ale má i znak formální výchovy a to tím, že se na ní podílí pedagog volného času, který však na ní působí svojí převážně neformální autoritou a účast na výchovně vzdělávací činnosti je především

dobrovolná. Důležité je, aby pedagog volného času imponoval jako osobnost a motivoval účastníky volného času k činnostem.

Jedna z prvních zvláštností je především obsah výchovy, který není pevně stanoven, je doporučen charakterem v rámcovém obsahu.

Jelikož není ani pevný obsah, je i hodnocení individuální, zaměřené na pokroky a snahu z činnosti. Hodnotit můžeme i radost z činnosti. Klasifikace se může sice také objevit, ale není to běžná záležitost.

Neformální složka autority pedagoga volného času, nejvíce převládá, i když složka formální, je tu do značné míry také. Neformální složka ve volném čase, v SVC nebo DDM, se nejvíce projevuje i v postavení pedagoga volného času, kdy se stává spíše průvodcem a partnerem. To můžeme především pozorovat třeba v oslovování, kdy účastníci zájmového vzdělávání oslovují pedagogy jménem a navzájem si tykají.

Práce pedagoga volného času představuje také hodně rolí ve vztahu k vychovávaným. Můžeme mluvit o rolích: rádce, učitele, instruktora, kamaráda, pomocníka, průvodce, náhradního rodiče a to především na táborech.

Formy a metody práce především volí podle skupiny, druhu činnosti a prostředí. U volby metod převažují aktivizující metody, u forem, spíše práce v menších skupinách anebo individuální formy práce. Dále je také důležité dbát na volbu prostředí, kde proces probíhá, podle činnosti může být i velice proměnlivé a rozmanité. Všechny tyto aspekty pro práci pedagoga volného času kladou velký nárok na jeho osobnostní a pedagogické dovednosti.

Osobnostní požadavky na pedagoga volného času

Všechny profese a zejména ty pedagogické kladou velký důraz na osobnostní kvality pracovníků. Ale nejen na osobnostní kvality, pedagogický pracovník musí mít patřičné vzdělání, umět komunikovat a pracovat s lidmi, být pro ně přirozenou autoritou, umět je vést a působit na ně pozitivně svým vzorem. Dbát na svoji psychickou odolnost, což je převážně u pomáhajících profesí důležité, kam pedagog spadá.

Požadavky na osobnost pedagoga, můžeme rozdělit na tři části.

1) Obecné lidské vlastnosti osobnosti.

- Pedagog jakož to člověk, by měl být dobrým člověkem. Což nevyprovádá přímo o všem dalším, co je nebytné pro obecné osobnostní vlastnosti. Pedagog by měl mít dobrou úroveň poznávacích procesů (dobrou paměť, pozornost, volní procesy, ovládání a prožívání svých emocí).
- V charakterových vlastnostech by měly převažovat kladné znaky a u temperamentových vlastností ovládat přirozené jevy jeho temperamentu.
- Dále je kladen důraz na dostatečné vědomosti, dovednosti a patřičné návyky, správné životní postoje, aby pak mohl děti vychovávat a pěstovat v nich žádoucí názory a postoje.
- Každý máme chyby a nikdo z nás není dokonalý ani žádný pedagog. Proto je dobře, aby si každý pedagog uvědomil, své silné a slabé stránky a jeho silné stránky se staly jeho přednostmi a na slabých stránkách pracoval, co nejlépe bude umět, aby se dále zdokonaloval.

2) Pedagogické vlastnosti.

- Schopnost empatie a pochopení, vcítění se do druhých lidí.
- Komunikační dovednosti, důležité jsou obě složky, jak verbální komunikace, tak neverbální. Také schopnost naslouchat, porozumět a radost z komunikace.
- Mít přirozenou autoritu a umět vést lidi.
- Odolnost pro zvládání náročných životních situací, nekonfliktnost a stabilita.
- Správné životní ladění a optimismus pro život a svoji práci.
- Pozitivní vztah k lidem, především k dětem, opravdový zájem o ně, jejich problémy, osudy a jejich radost. Správný pedagog je rád mezi lidmi a dětmi, umí s nimi komunikovat, pracovat a naslouchat.

3) Specifické požadavky na osobnost pedagoga volného času.

Tyto specifické vlastnosti se odvíjejí především z toho, že pedagog volného času pracuje z různorodým kolektivem lidí. Především věkově různorodým (děti, dospělý, senioři), tyto skupiny jsou většinou i heterogenně smíšené. Také se ve volnočasovém zařízení mohou vyskytovat jedinci, z různorodým typem postižení.

- Schopnost řešit nečekané podmínky, umět se přizpůsobit a vždy najít nějaké řešení.

- Prosazovat své názory, požadavky a aktivně se do všeho zapojovat a přinášet do aktivit svoji iniciativu.
- Tvořivost, nápaditost, neustále vymýšlet a realizovat a zkoušet nové věci.
- Hravost, radost ze hry a umět se do ní i zapojit a nezapomenout vždy na dobrou náladu a humor.
- Dobrý zdravotní stav a fyzická zdatnost.
- Umět pečovat o sebe a svůj zevnějšek.
- Být hodně všestranný a variabilní, umět více činností z různých oborů.
- Umět jednat a vést lidi a děti ke správnému trávení volného času.
- Chápat věkové a individuální zvláštnosti lidí a umět s nimi pracovat
- Umět správně jednat a komunikovat s lidmi.

Když dáme dohromady všechny vlastnosti a požadavky na pedagoga volného času. Měl by být obecně dobrým člověkem, mít žádoucí vlastnosti pro výkon pedagogické profese. Dále by měl být přizpůsobivý, flexibilní, energický, tvořivý, hravý, nápaditý a zdatný. Při různých situacích a činnostech umí využívat a volit správné metody a formy práce a vhodný výchovný styl.

Měl by na účastníky volnočasových aktivit působit s přiměřenými nároky, měl by brát v úvahu jejich názory a přání, komunikovat s nimi a poskytnout jim prostor pro komunikaci. Každý dobrý nápad či originalitu by měl podpořit a nic nezavrhouvat.

Jeho vztah k účastníkům by měl být v partnerské rovině a jeho vedení by mělo být ve stylu demokratickém. Ale přitom by neměl opomínat negativní vlastnosti a chování a měl by je takticky usměrnit.

Důležité je také pro práci pedagoga volného času osvojení asertivních metod jednání. Dále by měl správně formulovat kritiku, ale vždy vyslechnout názor účastníka. Vytýkání chyby by mělo být konkrétní a adekvátní. Vše by mělo směřovat k její nápravě. Nikdy by neměla být kritika podávána účastníkovi za velkých emocí.

Tyto vlastnosti by měl mít především pedagog volného času, ale platí samozřejmě v nižší míře i pro ostatní pedagogy (HÁJEK & et.al., 2008, stránky 130-135).

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část je zaměřena na kvalitativní výzkum konkrétně na projekt, který je zaměřený na hudební tematiku s použitím aktivizujících metod při práci s kolektivem dětí. Cílem praktické části je tedy vypracovat projekt s aktivizujícími metodami pro jednodenní akci; „Pololetní prázdniny” pro děti s hudebním zaměřením. Jeho následná realizace s pedagogem volného času a krátkým hodnocením dětí formou krátkého dotazníku. Projekt je zhodnocen vlastní sebereflexí a polostrukturovaným rozhovorem s pedagogem.

5 METODOLOGIE

1) Projekt

Metoda projektová: „ *Nemáme tu na mysli tvorbu a využití klasických výukových projektů. Principiálně však i zde jde o vytváření určitého plánu, projektu, předpokládané podoby určité situace, pomůcky, hry, přípravy na praktickou činnost. Podstatou je analýza určitých východisek, z níž vyplyne formulace cíle tvorby projektu, jeho atd.*” (VALIŠOVÁ & KASÍKOVÁ, 2007, str. 205)

Program projektu, se bude soustředit na práci s dětmi, které se už hudbě nebo hře na nějaký hudební nástroj věnují, aby aktivním přístupem a různými metodami práce poznaly hudbu a práci s ní z jiného pohledu, a to také ve skupinových aktivitách, které v běžné výuce zájmového útvaru kvůli malé časové dotaci nelze zařadit. Hry a cvičení budou zaměřeny na rytmus, společnou hru a rytmizaci v kolektivu. Důležité je, že projekt je zaměřen na děti, které mají určitý druh zájmu, to je může navzájem pojit a navazovat nová přátelství v oblasti jejich stejného zájmu nebo prohloubit stávající vztahy. To jim může pomáhat i při řešení problémových situací nastolených v hudební problematice a hledání společného řešení a prohloubení i komunikativních dovedností.

2) Polostrukturovaný rozhovor

„*V tomto případě obvykle používáme pro vstup, který má charakter motivačního a kontaktujícího rozhovoru, formu nezávazné komunikace, jejímž cílem je získat důvěru toho, s nímž chceme vést dále strukturovaný rozhovor. Vytvářením atmosféry otevřenosti je důležité pro validitu výpovědi respondenta.*” (PELIKÁN, 1998, str. 119)

- Pro zhodnocení projektu pedagogem byla zvolena metody polostrukturovaného rozhovoru.
- Pedagog volného času, který napomáhal a dohlížel na průběh projektu a zajistil jeho organizaci pro průběh projektu. Hodnotí projekt následujícími devíti otázkami.

Místo: zhodnocení projektu proběhlo přímo po skončení v SVČ.

Pedagog volného času: žena 54 let, obor, ve kterém v SVČ působí: etika a kultura. Má pod vedením kroužek flétny, italštiny, bylinek, doučování a grafiky.

3) Dotazník

„Podstatou dotazníku je zjištění dat a informací o respondentovi, ale i jeho názorů a postojů k problému, které dotazujícího zajímají. Na rozdíl od některých jiných technik je používána forma písemných odpovědí na položené otázky.“ (PELIKÁN, 1998, str. 105)

- Děti na konci projektu zhodnotí krátkým dotazníkem na tři otázky projekt, jak se jim program líbil, jaká část se jim nejvíce líbila a jestli by se chtěli popřípadě někdy podobné akce účastnit
- Dotazník bude anonymní, aby se děti nebály odpovědět.

Místo: zhodnocení proběhlo přímo po skončení v SVČ.

Respondenti: celkem 17 dětí, které se účastnily programu.

4) Sebereflexe

- Pro zhodnocení programu autorem a spolu vedoucím projektu byla zvolena metoda sebereflexe.

Místo: SVČ

Autor sebereflexe: autorka práce

„Sebereflexí rozumíme uvědomování si svých (tj. učitelských) poznatků, zkušeností a prožitků z pedagogické činnosti, zejména z řešení pedagogických situací. Dochází při tom k popisu, analýze, hodnocení, uspořádání a zobecnění vlastních pedagogických zkušeností a poznatků.“ (KALHOUS, OBST, & et.al., 2009, str. 108)

6 PROJEKT - PRÁZDNINY S HUDBOU

Anotace projektu prázdniny s hudbou: děti, které se věnují hudbě nebo nějakému hudebnímu nástroji ve střediskách volného času je hodně. Většinou ve formě pravidelné zájmové činnosti, do které docházejí jednou týdně. V SVČ nebo DDM je zájmová forma v této oblasti položena zábavnou formou s tím, aby dítě poznalo o čem to je a mělo radost z toho, co dělá. Na děti nejsou kladeny extrémně vysoké nároky, ale bez teorie v metodice a trénování se to nikdy neobejde. Výuka v tomto zařízení probíhá většinou skupinově po třech dětech na 45 minut. Cílem tohoto projektu je, prohloubit vztah k hudbě a ukázat jinou využitelnost nástroje, hudby než v hodině a také ve větším kolektivu dětí stejného zájmu. Využít k práci i jiné nástroje a metody, které aktivně děti zapojují do činností a na něž někdy v hodinách zájmového útvaru nezbyvá čas.

Cíle projektu: 1) Prohloubit hudební teorii více do praxe.

2) Naučit se pracovat s rytmem ve větší skupině.

3) Poznat a naučit se pracovat i s jinými hudebními nástroji (drumben, orfovi nástroje).

4) Navázat a prohloubit vztahy mezi dětmi.

5) Naučit se pracovat s problémem za pomoci skupiny.

Časový rámec: pololetní prázdniny (8:00 – 16:00 hodin).

Místo konání: SVČ Labyrint Kladno, středisko obsahuje dvě budovy a velkou zahradu.

V budovách se nalézají velké herny i menší učebny. V jedné z budov je i kuchyň, kde se děti během programu budou stravovat.

Skupina: Věkově a pohlavně heterogenní. Ve věku 9 – 13 let. Děti se znají jen po skupinkách ze zájmových útvarů. Předpokládaný počet dětí na tento projekt 15 - 20 dětí. Programu se nakonec účastnilo 17 dětí.

6.1 Harmonogram projektu

- 1) Úvod projektu: uvítání představení, krátké povídání o tom co nás čeká. Motivace na dnešní program.
- 2) Seznamovací hry: děti během seznamovacích her poznají více sebe a své zájmy a trochu spadne začáteční nervozita a naladí se správná atmosféra.
- 3) Dopolední svačina.
- 4) Zamýšlení nad hudbou a zvuky.
 - Myšlenková mapa nejdříve ve skupinách a potom společná na téma hudba.
 - Krátké povídání o hudbě, co nám přináší a proč jí máme rádi, jak je rytmus pro nás v životě důležitý.
 - Seznamování s nástroji pomocí zvuků.
 - Společné rytmizování ve velké skupině.
- 5) Oběd.
- 6) Odpočinková část.
 - Společná relaxace na hudbu a příběh.
 - Děti po skupinách zkoušejí navzájem relaxaci na sobě.
- 7) Práce s problémem v hudbě.
 - Sbíraní úkolů venku a následná práce ve skupině a zhudebnění písně ve spolupráci celé skupiny.
- 8) Odpolední svačina.
- 9) Práce na společné písni a zapojení všech členů do společné písně a i s různými nástroji doprovody a zpěvem.
- 10) Závěrečné zakončení a zhodnocení s dětmi.

6.2 Popis částí projektu

1) Úvod (8:00-9:00)

- Na začátku programu se děti scházejí, dávají si věci do šatny. Po příchodu všech dětí, zahájení programu úvodními slovy a průběhu, co nás čeká a na co se děti mohou těšit (motivace dětí na program).
- Seznámení s pravidly a bezpečností v budovách a na zahradě.
- Uvítání formou hry pro navození dobré nálady a uvítání.

Teploměr

Pomůcky: žádné.

Prosto: herna.

Popis: děti sedí v kruhu a vedoucí programu jim zadává první úkol zavřít oči a zvednout ruku podle toho jakou mají náladu a jak se dnes cítí, čím líp, tím víc, ruku dají. Děti mají zavřené oči a nesmí je otevřít, než vedoucí řekne. Děti nevidí, co ostatní ukazují, ale na závěr je vedoucí vyzve, aby děti, co nechtějí, aby otevřeli oči a podívaly se, jak jsou na tom ostatní. Pokud nechtějí, nemusí.

Pozdravy

Pomůcky: žádné.

Prosto: herna.

Popis: účelem hry je se pozdravit v různých pozdravech. Děti chodí volně po místnosti, a když někoho potkají, musí ho pozdravit. Pozdrav by měl být originál a každý si vymyslí svůj. Může se zapojit mimika, gesta, slova co bude dotyčný chtít. Na závěr říká vedoucí, jaké pozdravy se mají děti použít za pomoci nálad (Všichni teď zdraví ospale, pozdrav uspěchaného člověka...).

Reflexe: dětem se líbila hra na pozdravy, všichni jí hodnotí velmi kladně, akorát některé děti, které jsou více stydlivé, tak jim některé blízké pozdravy s kontaktem nebyly úplně příjemné.

2) Seznamovací hry (9:00-10:00)

Pomůcky: klubíčko, deka.

Prostor: větší herna.

Pavučina

Popis: všichni si sednou do kroužku a každý nám řekne své jméno a co má rád nebo co rád dělá ve volném čase. První začne vedoucí („Jmenuji se Nikol a ráda zpívám“) potom pošle na druhou stranu kruhu klubko a konec příze drží v ruce. Až dítě vše dopoví, podrží přízi a pošle ji dál. Na konci vznikne pavučina, která spojuje celý kolektiv. U dítěte, kde skončí klubko, začne pavučinu rozmotávat. Pošle jí dítěti, které mu pavučinu poslalo a zopakuje jeho jméno, a co o sobě říkal. Pavučina by měla značit i symbol soudržnosti kolektivu a motivovat děti, aby po celou dobu všichni drželi při sobě jako pavučina.

Co umím

Popis: děti se postaví do kruhu a jedno začne slovy: Já jsem (řekne své jméno) a umím tohle (udělá nějaký pohyb-dřep, tlesknutí, dupne atd.). Když skončí, ostatní říkají: Ty jsi (jméno toho, kdo říkal) a umíš tohle (pohyb, který udělalo dítě). Po upevnění hry opakujeme, jak se kdo jmenuje a co umí.

Berušky

Popis: velmi zábavná hra, při které se děti dobře seznámí. Děti běhají v rytmu, a když ho vedoucí přeruší, promění se v berušky, posadí se do dřepu a zakryjí oči. Vedoucí zakryje jedno dítě dekou a na pokyn ostatní hádají, kdo chybí. Hra pak dále pokračuje.

Co máme společného

Popis: vedoucí rozdělí hráče na několik skupinek, ty mají potom za úkol zjistit, proč jsou spolu ve skupině. (stejná barva kalhot, očí, prstýnek, náušnice atd.) Čím starší děti jsou, mohou dostat těžší úkol na hádání do skupiny.

Reflexe: některé z her děti velmi pobavily. Konečně některé děti se více rozpovídaly. Nejvíce děti bavila hra na Berušky.

3) Dopolnední svačina (10:00-10:20)

4) Zamýšlení nad hudbou a zvuky (10:20-12:00)

Myšlenková mapa

Prostor: dvě klubovny.

Pomůcky: dvakrát balicí papír a fixy, tabule na druhou část.

Popis: děti rozdělíme na dvě skupiny, každá skupina dostane jeden velký balicí papír a fixy a přemístí se do klubovny. Téma myšlenkové mapy je hudba. Děti mohou jak psát, tak i malovat do myšlenkové mapy. Když mají obě skupiny hotovo, ukážeme si svoje myšlenkové mapy a vytvoříme všichni společnou přes celou tabuli.

Povídání o hudbě

Potom si s dětmi sedneme do kroužku a povídáme si o hudbě, co nám přináší a proč jí máme rádi, jak je rytmus pro nás v životě důležitý. Poslouchání rytmu života. Posloucháme svůj a kamarádův tep.

Seznamování s nástroji pomocí zvuků

Pomůcky: nástroje, paraván, pro děti papír a tužku.

Prostor: velká hala.

Popis: děti sedí naproti paravánu, který je neprůhledný a mají v ruce papír a tužku. Za paravánem je, vždy předveden jeden zvuk hudebního nástroje. Děti zapisují, co si myslí, že to je za nástroj. Na závěr vše dětem odtajníme.

Společné rytmizování ve velké skupině

Pomůcky: nástroje z předešlé hry.

Prostor: hala a židle do půl kruhu pro každého.

Popis: všichni mají teď možnost seznámit se, ze všemi nástroji z předešlé hry, každé dítě si vyzkouší, jak funguje a jak na něj správně hrát. Potom si každý vybere jeden

nástroj, pod vedením vedoucího, každý vyklepává stejný rytmus do svého nástroje. Rytmus je pro děti dobré pojmenovávat nějakými názvy, aby je odříkávání slabik mohlo držet v rytmu. Naučíme se tím takhle dva rytmy a měníme si nástroje podél kruhu. Závěrem rytmizace rozdělíme děti podle barev na skupiny (dětem dáme před židli barevný papír (modrá, žlutá, zelená). Vedoucí je hlavní dirigent a podle barev, které zvedá, hraje skupiny. V nejtěžší fázi má každá skupina jiný rytmus a nechá se vést dirigentem. Děti si pak také mohou vyzkoušet pozici dirigenta.

Reflexe: dětem se nejvíce líbil blok, kde pracovaly s rytmem a především hra na dirigenta, která byla pro děti hodně aktivní a dalo se na ní pořádně vyblbnout a dát i prostor jejich hudební fantazii. Děti, které nejsou tolik aktivní se i přesto s nadšením do aktivit zapojily. Atmosféra v celém bloku byla živější, přátelská a bylo to na všech aktivitách cítit.

5) Oběd (12:00-12:30)

6) Odpočinková část (12:30-13:30)

Společná relaxace na hudbu a příběh

Pomůcky: kytara, polštáře pro každé dítě. Předem připravený příběh.

Prostor: herna.

Popis: po příchodu z oběda se děti uloží v herně. Každý si připraví místo na relaxační chvíli, aby mu byla příjemná a pohodlná. Můžeme dětem doporučit polohu na relaxování a děti mohou použít také polštář, pro zpříjemnění relaxace. Po uložení do správné polohy, zavřou děti oči a nechají se unášet hudbou, kterou vytváří kytara a posléze je doprovázená příběhem, který děti provází zázračnou krajinou až po probuzení, kdy se pomalu probouzí. Důležité je pomalé a citlivé probuzení za pomoci instrukcí (rychlé vstávání by mohlo u dětí působit nevolností). Po probuzení a protažení, se posadíme do kruhu a popíšeme svoje pocity a prožitky z relaxace.

Děti po skupinách zkoušejí navzájem relaxaci na sobě

Pomůcky: kytara, flétny, polštáře, nástroje z předešlých her, improvizované nástroje (pet lahve s vodou, šišky, kamínky).

Prostor: herna.

Popis: děti se rozdělí na dvě skupiny, mají za úkol vymyslet relaxaci pro druhou skupinu, tak, aby se všichni členové aktivně zapojili a využili co nejvíce nástrojů a svojí originalitu a vše doprovodili krátkým příběhem. Dětem necháme potřebný čas, aby se mohly domluvit a rozdělit si role. Příběh není nutné vymýšlet na papír, stačí základní motiv a dále nechat příběh na improvizaci. Po ukončení obou relaxací, děti zhodnotí, které momenty na jednotlivé relaxaci líbily a vzájemně se ohodnotí.

Reflexe: velmi pozitivně děti hodnotí celý blok tím, že byl klidný a mohly po jídle vydechnout a zrelaxovat. Některé děti velmi vynikly v improvizaci a více se tím projevíly a jejich výsledky byly velmi zajímavé.

7) Práce s problémem v hudbě (13:30-15:00)

Sbírání úkolů venku, práce ve skupině a zhudebnění písně ve spolupráci celé skupiny

Pomůcky: kartičky čtyř různých barev, nástroje.

Prostor: zahrada, dvě místnosti na přípravu skupin, větší herna na závěrečné předvedení.

Popis: děti se rozdělí do dvou skupin, skupiny mohou zůstat stejné z předešlých her, ale nemusí. Není důležité soutěžit, ale zkusit spolupracovat v různém kolektivu za určitých podmínek. Po rozdělení do skupin se děti obléknou, protože část hry absolvují venku. Venku na zahradě jsou kartičky čtyř různých barev. Než děti vyběhnou pro kartičky, každá skupina si vylosuje dvě barvy, které budou sbírat. Každé dítě má za úkol sebrat dvě kartičky, v barvách jejich skupiny. Každé dítě tím získá jeden problém a jednu podmínku, který musí při vytváření následujícího úkolu akceptovat. Na kartičkách může být: nemůžeš hrát na žádný nástroj pravou rukou, musíš hrát nohou, můžeš zpívat jen na slabiku NA, nemůžeš hrát na žádný nástroj sám. Když děti získají jeden problém a jednu podmínku, musejí se skupinově zamyslet a sestavit plán, jak zhudební jednu lidovou písničku (děti dostanou na výběr z více písniček a skupina vybere tu, kterou nejlépe znají. Následně ke zpracování písně využijí všechny nástroje, které mají k dispozici, musí zapojit všechny podmínky a nesmějí porušit žádný daný problém. Na závěr, každá skupina předvede svojí tvorbu a vedoucí a druhá skupina zkontrolují, jestli podle problémů a podmínek mají tvorbu ve zhudebnění správně.

Reflexe: pro některé děti byl úkol náročnější, hlavně domluva a uspořádání ve skupině.

Některé děti hodnotí, že jim trvalo dlouho se zorientovat a pochopit smysl hry, ale při pomoci starších dětí hra dopadla moc dobře a děti se hodně u ní pobavily, i když jim některé problémy dělaly velké potíže.

8) Odpolední svačina (15:00-15:30)

9) Práce na společné písni a zapojení všech členů do společné písně a i s různými nástroji doprovody a zpěvem (15:30-16:15)

Pomůcky: nástroje všeho druhu, flétny, přenosná tabule, židle, stojany.

Prostor: hala.

Popis: děti se usadí do půlkruhu v hale, aby viděly na přenosnou tabuli, kde jsou prázdné notové linky, pouze máme stanovený takt, ve kterém bude tvořit. Děti postupně přichází k tabuli a vždy zapíšou jeden takt, svoji melodii si mohou i předem vyzkoušet na flétny, které děti mají s sebou. Když máme notové linky zaplněné, můžeme si všichni společně zahrát melodii, kterou jsme vytvořily. Potom podle melodie, děti začnou vymýšlet text. (Je dobré, když děti vymýšlejí společně a jeden z nich je hlavním zapisovatelem, aby v zápisu nevznikl chaos, ale aby měl každý možnost vyjádřit svůj nápad. Pokud nikdo nechce být zapisovatelem, může jim být vedoucí programu). Když je hudba a text hotov, začneme píseň společně zhudebňovat. Je dobré s dětmi nejdřív celou píseň projít, vytleskat její rytmus a společně si jí bez doprovodu zazpívat. Když píseň dobře umíme, společně jí začneme zhudebňovat. Děti si mezi sebou rozdělí jednotlivé nástroje, s kterými během dne pracovaly. Nebo si mohou vzít své nástroje, kterým se věnují. Vedoucí dělá dětem dirigenta a pomáhá se sladěním hrající skupiny. Na závěr dětem i píseň můžeme natočit na videozáznam.

Reflexe: hodnocení této hry dopadlo velice pozitivně, děti, které se hudbě a hře na nástroj věnují i několik let. Tak dnes poprvé zkusily tvořit hudbu a ne jenom ji hrát podle not, co dostanou v hodině. Některé děti se těšily, že zkusí samy doma také něco vytvořit a potom to ve svých skupinách, ve kterých během roku trénují a předvedou.

10) Závěrečné zakončení a zhodnocení s dětmi (16:15-16:30)

Pomůcky: dotazníky na závěrečné zhodnocení, diplom o absolvování projektu a sladká odměna.

Prostor: hala

Popis: děti i vedoucí se posadí do kruhu. Vedoucí programu se s dětmi rozloučí a závěrečně zrekapituluje, co se toho dne událo. Potom vyzve děti, jestli k tomu něco nechtějí říct a rozdá dětem anonymní dotazníky, pro krátké zhodnocení dnešního projektu. Po vybrání dotazníků, každému dítěti předá diplom o absolvování a sladkou medaili.

- Rodiče si přebírají děti a postupně odcházejí domů.

7 ZHODNOCENÍ PROJEKTU

7.1 Zhodnocení projektu pedagogem volného času

Polo strukturovaný rozhovor.

1) Byl program postaven k cílové skupině?

Předem víme, jak děti budou staré, program je tedy připraven na míru dětem i jejich zaměření, což je velkou výhodou. Velmi kladně hodnotí začáteční seznamovací hry, které opravdu, jak se říká, prolomily ledy a ostych u dětí. Další aktivity byly uvolněnější a děti se nebály do nich zapojit.

2) Byla dostatečná časová dotace programu a jeho bloků?

Vždycky máme vymyšleno mnohem více her než je časové dotace. Kdyby bylo více času, vůbec by to nebylo na škodu, alespoň bychom se mohli pořádně ponořit do tématu celého programu a nemuseli jsme některé věci uspěchat. Bylo vidět, že i děti by klidně u některých aktivit setrvaly delší dobu a daly by větší prostor svojí hudební fantazii.

3) Jak byste hodnotila program po stránce zpracování a využití pomůcek?

Snažili jsme se maximálně využít všechny dostupné pomůcky. Využili jsme jak základní pomůcky, tak specifické hudební nástroje jako je například drumben, které jsme minulý rok do našeho zařízení několik kusů nakoupili a proto je dobré, že i v takových programech najdou svoje využití. Program byl jinak zpracovaný kvalitně, měl správný začátek, kde se děti především seznámily a pomalu vpluly do tématu programu a začaly v něm hlouběji pracovat. Program měl svůj správný spád a závěr, jen opravdu měl být větší prostor a čas na závěrečné hodnocení, aby děti mohly více promluvit o svých pocitech.

4) Byly správně zvoleny metody, postupy k danému programu a cílové skupině?

Vzhledem k věku dětí jsme počítali, že děti budou aktivnější a tvořivější, trochu více, některé děti potřebovaly vysvětlit postup a potřebovaly více zapojit do kolektivu, aby se nedržely po skupinkách, jak se znají. Hodnotím velice kladně zvolené metody k danému hudebnímu tématu.

5) Byla dostatečná motivace a zapojení účastníků do programu?

Děti se nejdříve nechtěly moc zapojovat do her, vždycky se našel někdo, kdo tvrdil, že hru nezná a neumí. Ale nakonec děti došly ke skupinovému naladění na stejnou notu a pracovaly jako tým, který měl radost z dalších aktivit, co přijdou. Všichni se bez problémů začaly zapojovat a byly úplně úžasní. Velká motivace byla hlavně v tématu, které děti zajímalo a je zároveň jejich zájmem a koníčkem ve volném čase.

6) Jak hodnotíte atmosféru v průběhu celého programu?

Děti jsou prvních pár minut otrávené, že musí něco dělat a nemohou surfovat po internetu na svých telefonech, ačkoliv rodiče byli informováni a požádáni, aby tyto pomůcky dětem nedávali. Ale ihned po seznamovacích hrách se děti otkají a aktivně, se zapojují do programu. Myslím, že atmosféra na konci programu byla natolik dobrá, že bylo škoda končit.

7) Jak byste zhodnotila organizační zajištění programu a odbornost lektora?

Lektorka má již velké zkušenosti s dětmi, již se zúčastnila dosti podobných akcí, takže už v tom umí chodit. Co se týče organizace programu, vše bylo zajištěno, děti nikde neměly velké prodlevy bez dozoru, či aktivity. Jen by bylo třeba lepší volit více aktivit venku, aby děti věděly, jak je hezké vychutnat hudbu třeba venku v přírodě, ale je jasné, že vzhledem k roční době a počasí to nebylo možné.

8) Byly naplněny všechny cíle programu?

Ano, byly.

9) Domníváte se, že by měl program další využití?

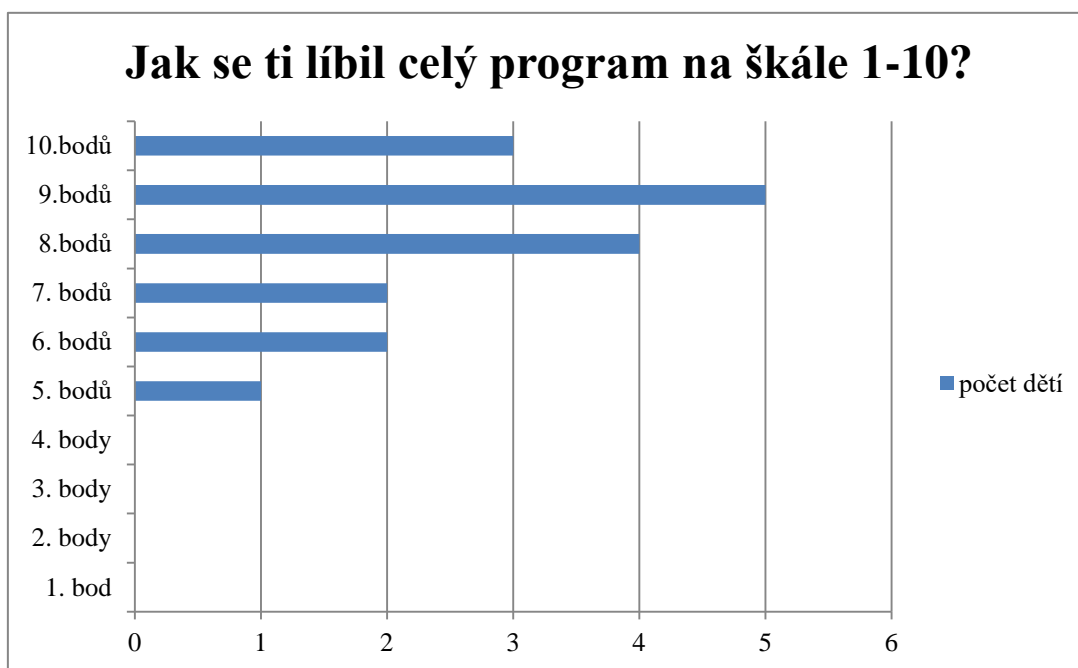
Věřím, že program lze použít i další roky na podobné akce, v případě rozvinutí lze i využít jako celotáborové hry na téma hudba nebo do jednotlivých dní tábora zařadit některé podobné aktivity, jelikož děti z našich zájmových útvarů s námi i velmi často jezdí na tábory.

7.2 Zhodnocení projektu dětmi

Program projektu trval celý den a byl náročný, aby toho nebylo na děti moc, byla s dětmi udělaná krátká reflexe programu a na závěr každé dítě anonymně odpovědělo na tři otázky.

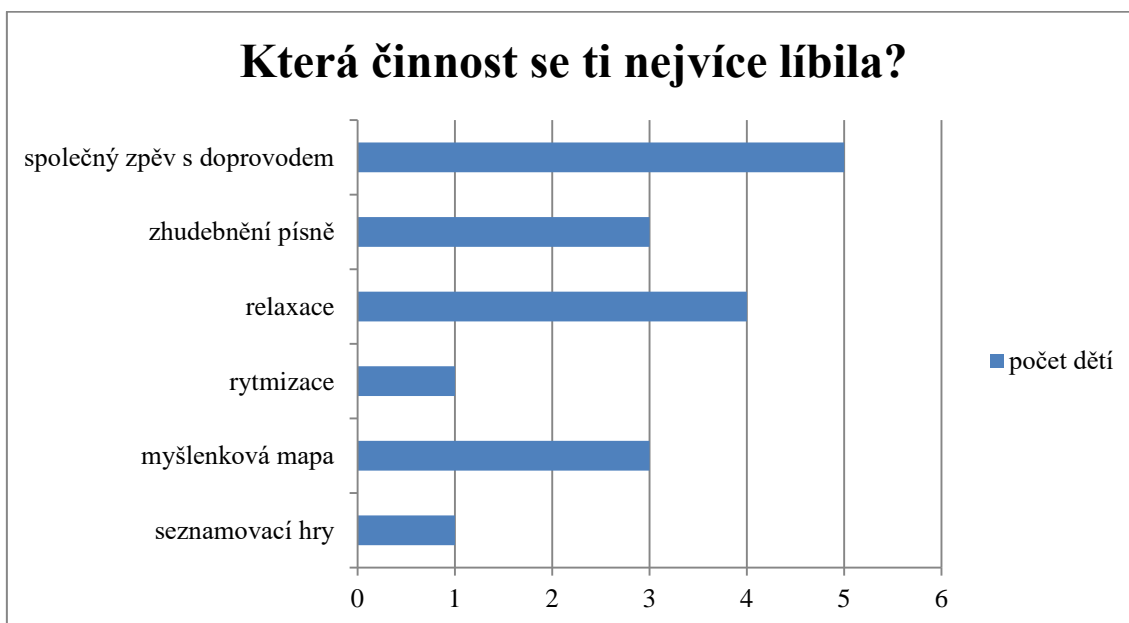
Počet dětí: 17

1) Jak se ti líbil celý program na škále 1-10?

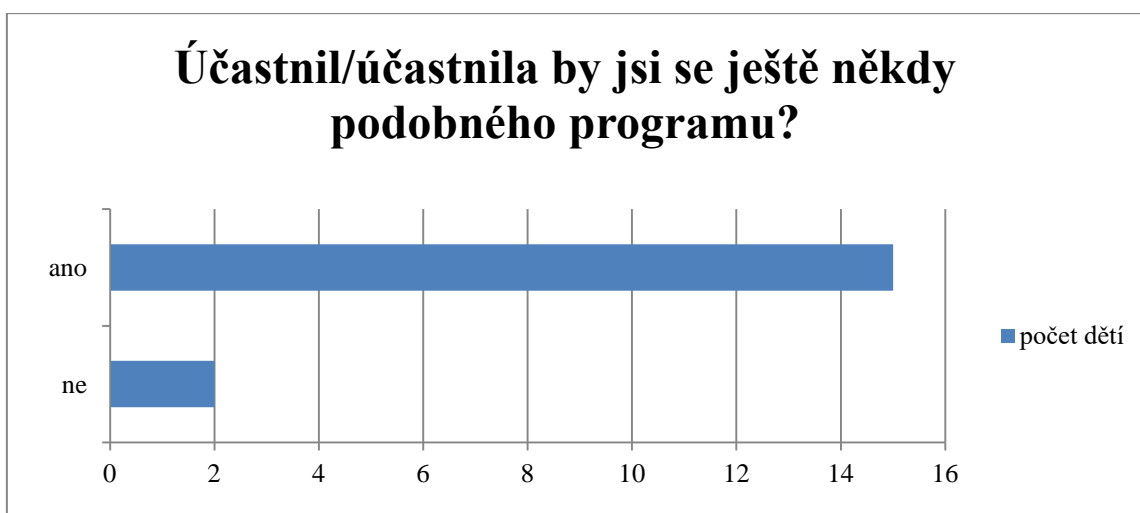
Graf 3: Obliba programu na škále, (zdroj: Nikol Fiková 2016 vlastní šetření).

2) Která činnost se ti nejvíce líbila?

Graf 4: Činnost s největší oblibou, (zdroj: Nikol Fíková 2016 vlastní šetření).

3) Účastnil/účastnila by ses ještě někdy podobného programu?

Graf 5: Příští účast na podobném programu, (zdroj: Nikol Fíková 2016 vlastní šetření).

7.3 Sebereflexe

Projekt byl naplánovaný velmi pečlivě a promyšlený do detailů samotné přípravy průběhu projektu. To neslo velkou výhodu především, že SVČ Labyrint dobře znám a proto byl projekt připravován na přesné využití v zařízení. Hry a činnosti byly připravovány přesně na prostorové a materiální podmínky SVČ a téma a činnosti projektu přípravy na určitou skupinu dětí. Účast na projektu byla dobrá i díky letákové podpoře ze strany vedení a podpoře pedagoga volného času, který má pod záštitou hudební kroužky (především kroužek flétny). Projekt Prázdniny s hudbou byl realizován ve spolupráci s pedagogem volného času a mnou. Atmosféra programu byla po celou dobu velmi uvolněná a přátelská, především asi tím, že děti se mezi sebou navzájem částečně znaly a také znaly nás jako vedoucí programu.

Téma projektu bylo zvoleno dobře, na dětech bylo vidět, že je hudba a práce s ní zajímavá. U některých dětí bylo vidět, že podobné hry a hudební techniky zkoušely vůbec poprvé. A práce ve větším kolektivu je více balila než práce v malých skupinkách, ve kterých běžně pracují v zájmových útvarech. Zařazení seznamovacích her bylo dobrou volbou a děti se tím více poznaly a sdružily a to pomohlo pro soudržnost a lepší komunikace v dalších hrách.

Myslím si, že projekt byl zdařilý a u dětí z hudebních kroužků je dobrou podporou a motivací jejich zájmů, jak s hudbou a celkově s rytmem mohou dále pracovat a využít to i jinak, než to co se naučí v hodině a přijde jim to jako nezáživné a nepoužitelné.

Pro příští realizaci projektu by byla lepší větší časová dotace nebo zkrácení některých bloků. Závěr programu byl hodně rychlý a zbytečně uspěchaný, aby se včas skončilo a vše se stihlo.

Smíšená skupina dětí dobře spolupracovala, akorát mladší děti někdy potřebovaly více pomoci od ostatních nebo ještě jednou vysvětlit pokyny k činnosti a také více je motivovat do výkonu některé děti potřebovaly. Ale tím, že ve skupinkách byly i starší děti, tak v každé skupince vzniknul i takový pomyslný vedoucí, který se snažil i v průběhu dětem pomoci a poradit. Možná kdyby byl program realizován, pro užší věkovou skupinu, některé hry a činnosti by vyšly ještě lépe.

Projekt Prázdniny s hudby byl speciálně připraven pro realizaci o pololetních prázdninách, kdyby byl možná zvolený jiný druh období pro realizaci projektu, bylo by lepší některé aktivity přesunout ven, aby děti byly více na vzduchu.

ZÁVĚR

Cílem mojí bakalářské práce bylo analyzovat oblast dalšího vzdělávání, specifikovat osobnost lektora a vypracovat program pro děti s aktivizujícími metodami a aplikovat ho na dětskou skupinu. Cíl mojí práce byl splněn a realizace projektu se úspěšně povedla a byla následně zhodnocena účastníky projektu, pedagogem volného času a sebereflexí.

V teoretické části jsem se zaměřila na další vzdělávání dospělých, na osobnost lektora a jeho požadavky. Dále také na aktivizační metody, které sloužily především jako podpůrný materiál ke tvorbě projektu, který jsem v praktické části svojí práce realizovala v SVČ, jeho funkce

a požadavky na pedagoga volného času specifikuji také v teoretické části práce.

V praktické části bylo cílem vytvořit a zrealizovat projekt s aktivizačními metodami. Pro dětskou skupinu zaměřenou na určitý druh zájmu. Všechny cíle projektu byly naplněny a projekt byl úspěšně realizován a následně zhodnocen. Děti projekt zhodnotily, krátkým dotazníkem po skončení projektu, pedagog polostrukturovaným rozhovorem a já jsem doplnila projekt o svoji následnou sebereflexi.

Tato práce může dále sloužit jako podpůrný materiál, pro pedagogy, lektory, kteří by chtěli využít některé techniky nebo hry a zařadit je do svých aktivit, třeba i jen jednotlivé části do hodin hudební výchovy a dětem aktivní formou propojily poznatky z hudby a metodiky, která je někdy dětem hodně vzdálená a nic neříkající. Určitě hudební aktivity nejsou jen pro děti, které se hudbě věnují jako svému zájmu a pravidelně navštěvují zájmové útvary, ale hudba by měla přinášet radost a uspokojení všem.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BARTÁK, Jan. *Základní kniha lektora / trenéra: [jak rozvíjet vědomosti, schopnosti a dovednosti těch, kteří chtějí efektivně působit na druhé]*. 1. Praha: Votobia, 2003, 222 s. ISBN 8072201581.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 135 s. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024725802.

BERTL, Ivan. *Kapitoly o vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2014, 155 s. ISBN 9788074147234.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HANUŠ, Radek a Lenka CHYTILOVÁ. *Zážitkově pedagogické učení*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2816-2.

HORÁK, František. *Aktivizující didaktické metody*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1991, 101 s.

JÍRA, Otakar, Jaroslava RAMPOUCHOVÁ a Vladimír VESELÝ. *Základy lektorské práce*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, 88 s. ISBN 80-86784-07-x.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-569-8.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 207 s. ISBN 9788073675516.

VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Pedagogičtí pracovníci: Aktuální znění zákona* [online]. 2013-2015 [cit. 2016-22-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-lednu>.

Seznam použitých ostatních zdrojů

Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky. 2004, částka 190. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-lednu>.

SEZNAM ZKRATEK

DDM – Dům dětí a mládeže

SVČ - Středisko volného času

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam grafů

Graf 1: Model motivace.....	18
Graf 2: Úspěšné/neúspěšné jednání při dosahování cíle	19
Graf 3: Obliba programu na škále	50
Graf 4: Činnost s největší oblibou.	51
Graf 5: Příští účast na podobném programu	51

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Nikol Fíková

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: prezenční

Název práce: Aktivizační metody jako součást práce pedagogického pracovníka v oblasti
vzdělávání

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 46

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 13

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 1

Seznam použitých ostatních zdrojů: 1

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Shánilová, Ph.D